

Etik och välfärdsteknik

En guide för dig som utvecklar, inför eller använder välfärdsteknik

Version 1.0
2025-05-20

Om guiden

Den här guiden har tagits fram i projektet Välfärdsteknik för framtiden, som är en del av MedTech4Health. Syftet är att ge stöd i etiska frågor när vi utvecklar, inför och använder välfärdsteknik, inklusive hantering av användardata.

Arbetet har skett i nära samverkan mellan Funktionsrätt Skåne, Begripsam och Innovation Skåne. Innehållet bygger på samtal och reflektioner från många olika personer och grupper: användare, anhöriga, kommuner, regioner, forskare, präster, företag och branschorganisationer inom välfärdsteknik.

Denna version fastställdes: 2025-05-20

Innehåll

Vad är etik?	3
Vad är välfärdsteknik?	4
Välfärdsteknikens fyra dimensioner	5
Vad är guidens syfte?	6
Att diskutera etik och teknik	7
Etiska principer för välfärdsteknik	8
Se teknik i ett helhetsperspektiv	15

Vad är etik?

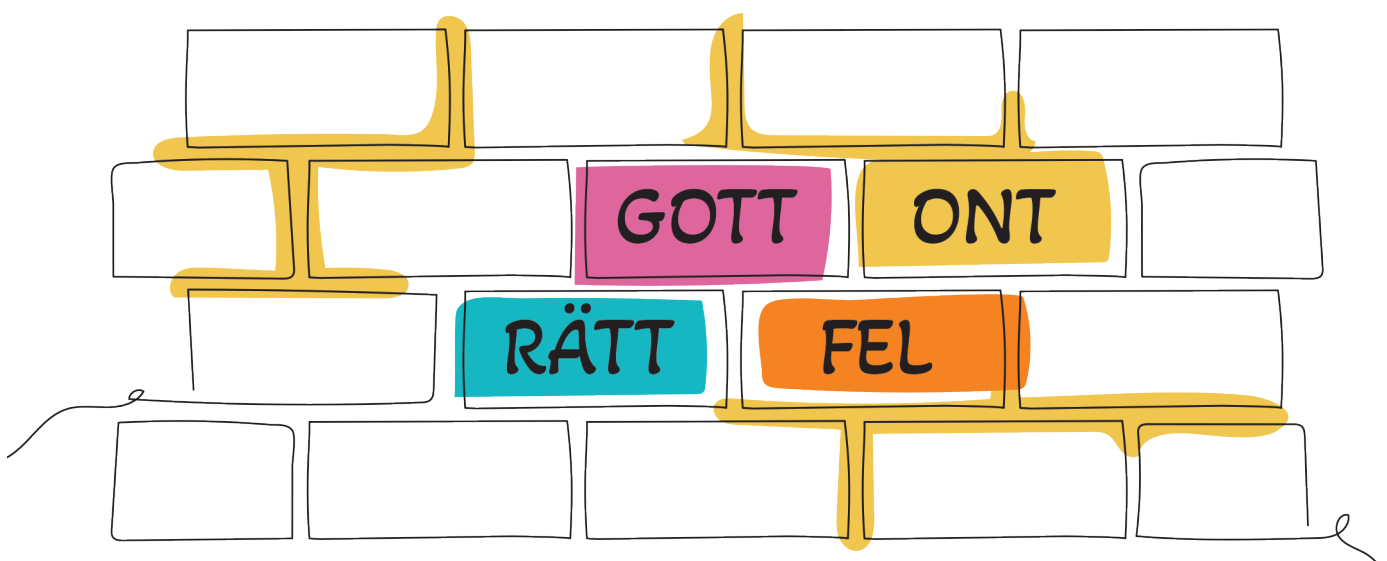
Etik handlar om hur vi tänker kring vad som är rätt och fel. Det betyder att vi reflekterar över våra värderingar, hur vi betar oss och varför vi gör som vi gör. Moral är det vi visar i handling – alltså vad vi faktiskt gör och vilka beslut vi tar. Etiska principer kan vägleda oss, likt ett rättesnöre, för att bedöma vad som är rätt och fel i olika situationer.

Inom välfärdsteknik finns fyra övergripande principer:

- respekt för individers självbestämmande och integritet
- att inte skada
- att göra gott
- att behandla människor rättvist och jämlikt.

Dessa principer gäller också inom vård, omsorg och medicinsk behandling.

En eller flera etiska principer kan hamna i konflikt med varandra. Det kallas målkonflikter. Då är det viktigt att vara öppen med hur man har tänkt och varför man har valt att prioritera på ett visst sätt.

Vad är välfärdsteknik?

Socialstyrelsen definierar välfärdsteknik som

”*Digital teknik som syftar till att bibehålla eller öka trygghet, aktivitet, delaktighet eller självständighet för en person som har eller löper förhöjd risk att få en funktionsnedsättning.***”**

I praktiken finns flera olika sorters teknik inom omsorg, hälso- och sjukvård. Det kan vara medicinteknik, hjälpmedelsteknik, och e-hälsoteknik. Oavsett vad tekniken kallas kan den göra stor nytta i människors liv. Men tekniken kan också innebära risker och skapa problem.

Att betrakta tekniska lösningar ur ett etiskt perspektiv kan därför vägleda oss när vi ska besluta om vilken teknik som ska utvecklas och införskaffas, hur den ska användas och vem som ska få använda den.

Alla åldrar

Både äldre och yngre personer använder välfärdsteknik. Det de har gemensamt är att de behöver få tillgång till teknik som ger trygghet, skapar möjligheter till aktivitet och som leder till delaktighet och självständighet.

Tekniken används ofta inte bara av personen själv utan även av personal och anhöriga. När många olika personer, med varierande förmågor och kunskaper är inblandade, är det viktigt att tekniken är enkel att förstå och lätt att använda.

Välfärdsteknikens fyra dimensioner

Välfärdsteknik har fyra dimensioner som ska bidra till **trygghet**, **aktivitet**, **delaktighet** och **självständighet**. En viss teknik kan vara tänkt att stötta framför allt ett av dessa områden, men påverkar många gånger flera.

Ofta är tekniken tänkt att tillgodose behov i specifika situationer. Det är viktigt att reflektera över om någon av dimensionerna har kommit att väga tyngre än andra. I så fall – varför är det så? Hur ser det ut i den verksamhet där du finns?

Behoven varierar över tid

De olika dimensionerna kan betyda olika mycket för människor, i olika åldrar och i olika situationer. För vissa är trygghet viktigast, för andra är det aktivitet och delaktighet som är viktigast. Hur fångar vi upp dessa olika behov och hur omvandlar vi dem till välfärdsteknik? Är det rätt eller fel att tyngdpunkten ligger på en viss dimension eller på en viss teknik?

Tänk på vad som inte görs

Hur rättfärdigar vi om det finns områden där vi inte inför teknik? Finns det grupper som inte får tillgång till teknik? Finns det behov eller områden där vi inte använder teknik alls? Hur motiverar vi dessa val? Är det rättvist?

Vad är guidens syfte?

En guide om etik och teknik kan inte bestämma vilken teknik som ska finnas. Teknik är i sig själv aldrig neutral, men den är inte heller alltid god eller alltid ond. Gott eller ont, bra eller dåligt är ett resultat av hur tekniken används i olika situationer.

Bidra till diskussion och reflektion

Tanken är att denna guide ska bidra till en diskussion om vilken teknik som används, hur den är utformad och vad den ger för resultat för de människor som använder tekniken. Men det är lika viktigt att reflektera över avsaknaden av teknik. Varför utvecklar vi viss teknik och avstår från att utveckla annan? Varför köper vi in viss teknik och avstår från att köpa in annan? Varför får vissa människor tillgång till tekniken medan andra inte får det?

Guiden ska bidra till att du som:

- **utvecklar teknik** kan reflektera över och redogöra för vilka etiska överväganden som ligger till grund för den teknik som utvecklas
- **köper in eller ansvarar för teknik** kan reflektera över varför ni väljer viss teknik – och vad den ska bidra till i människors liv
- **arbetar med att stötta människor i att använda teknik** kan reflektera över om tekniken faktiskt leder till önskad nytta, utan att skapa nya problem i människors vardag
- **använder eller påverkas av teknik** kan reflektera över om den används på rätt sätt.

Att diskutera etik och teknik

Det kan vara svårt att föra ett samtal som verkligen handlar om etik. Det är lätt att glida över i att diskutera det som är konkret, som hur ett problem ska lösas eller vilken teknik som ska användas.

Men att diskutera etik betyder att vi:

- stannar upp och reflekterar
- lyfter diskussionen från det praktiska till de etiska frågorna
- utgår från en verklig situation och försöker se de etiska perspektiven
- anlägger ett kritiskt förhållningssätt till vad våra beslut om teknik leder till.

Viktiga frågor kan vara:

- Respekterar vi människors självbestämmande?
- Ser vi till att göra gott?
- Behandlar vi människor lika?
- Undviker vi att skada?

Finns det målkonflikter?

Ett bra sätt att diskutera teknik och etik är att lyfta upp de målkonflikter som kan finnas – alltså när olika behov behöver ställas mot varandra.

Ett exempel: Teknik installeras i en persons hem så att livet fungerar bra inom hemmets fyra väggar. Hur påverkar det personens möjlighet att vara en aktiv samhällsmedborgare som tar del av olika aktiviteter utanför hemmet?

Etiska principer för välfärdsteknik

Sex etiska principer har identifierats i arbetet med den här guiden. De förklaras närmare på kommande sidor.

1. Rätt till den teknik man behöver

När teknik kan bidra till trygghet, aktivitet, delaktighet och självständighet, bör den vara tillgänglig för dem som behöver den. Att inte få tillgång till teknik som förbättrar livet kan vara oetiskt.

2. Teknik får inte skapa nya problem

Teknik får inte försämra en del av livet, för att förbättra en annan. Det är viktigt att värna alla aspekter.

3. Rätt att välja och att välja bort

Att använda eller avstå från teknik bör alltid vara frivilligt. Valet får inte påverka bemötande och stöd. Den som använder teknik bör när som helst kunna avbryta och återgå till tidigare lösningar.

4. Teknik ska gå att förstå

Man har rätt att förstå hur den teknik man har fungerar och veta hur man får hjälp vid problem.

5. Teknik ska fungera i vardagen och ska följas upp

Tekniken bör fungera oberoende av tid och plats. Det är viktigt att den fungerar med hjälpmedel och människors olika funktionsförmågor. Den som tillhandahåller tekniken bör, i samverkan med användarna, se till att tekniken fungerar och gör nytta.

6. Rätt att bestämma om sin egen data

När teknik samlar in data, har användaren rätt att veta; vilken data som samlas in, varför den samlas in och vem som får tillgång till den. Användaren bör också kunna neka användning av data för andra syften än vad som är nödvändigt för att tekniken ska fungera.

1. Rätt till den teknik man behöver

När det finns teknik som kan bidra till ökad trygghet, aktivitet, delaktighet och självständighet, bör vi fråga oss hur den kan göras tillgänglig för dem som har behov av den.

Att någon inte får tillgång till teknik som kan förbättra livet väcker etiska frågor. Hur kommer det sig att just den här personen eller gruppen står utan? Är det på grund av ekonomiska prioriteringar, tekniska begränsningar eller bristande kännedom om personens behov?

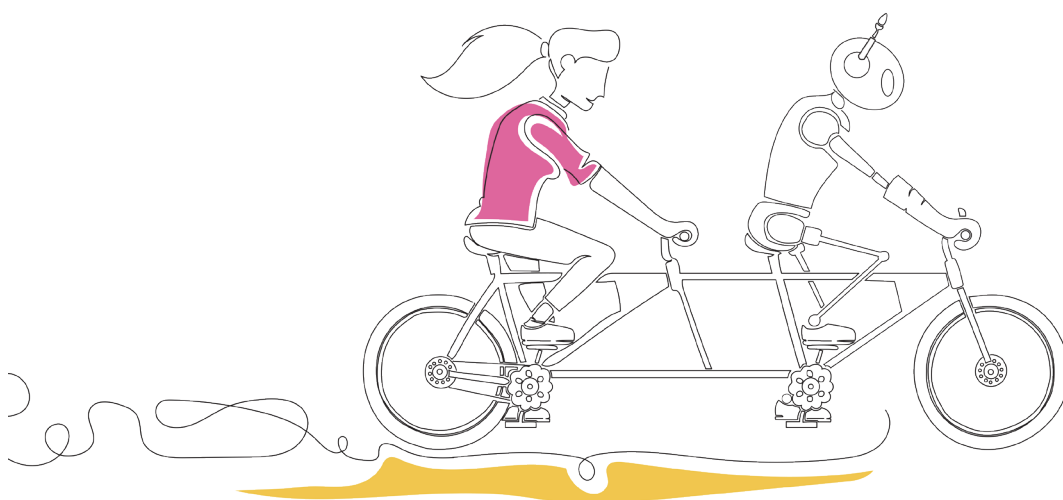
Frågor att reflektera över

Det är viktigt att vi regelbundet reflekterar över:

- Vems behov möter vi med dagens teknik?
- Vems behov missar vi?
- Finns det personer i vår verksamhet som skulle kunna få ett bättre liv om rätt teknik fanns?
- Hur vet vi det – och hur kan vi ta reda på det vi ännu inte vet?

Vi måste också tänka på vad som händer när vi inte inför viss teknik:

- Har vi gjort ett medvetet val?
- Hur motiverar vi det?
- Vad kan vi göra för att fler ska få rätt teknik i rätt tid?

2. Teknik får inte skapa nya problem

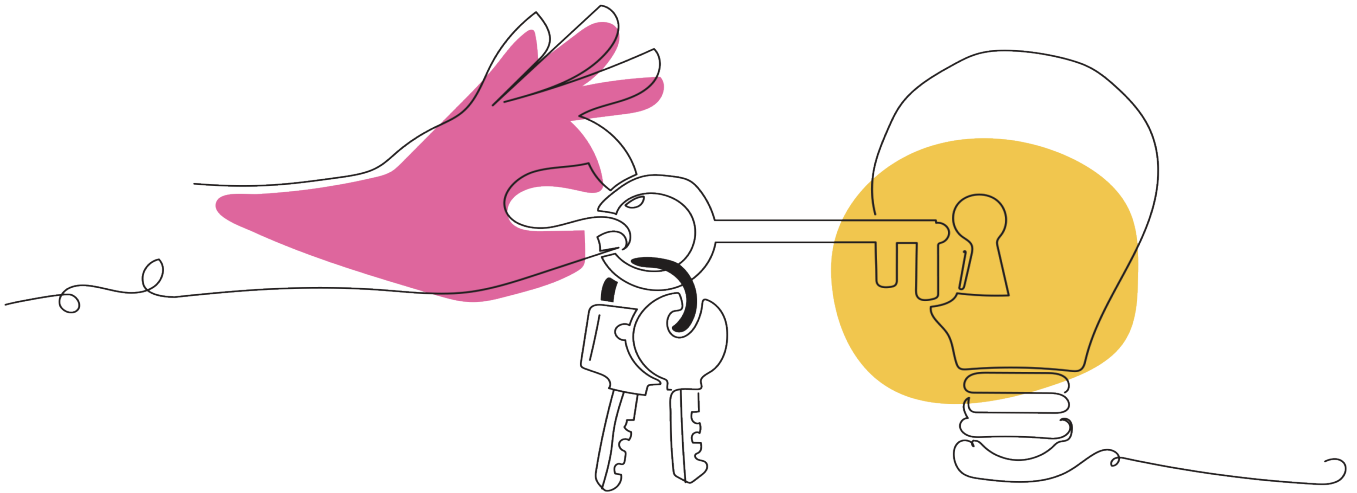
Teknik används ofta för att lösa ett problem eller för att förbättra något. Det ger ett mervärde. Men samtidigt kan teknik skapa nya problem.

Ett exempel: Om mänskligt stöd ersätts med teknik, kan det göra vardagen enklare, men också leda till att personen känner sig mer ensam.

Det är viktigt att vi väger mervärden mot risker. Ett sätt är att synliggöra målkonflikter och de konsekvenser ett beslut kan få. När konsekvenser blir synliga kan vi också diskutera dem och agera så att lösningen av ett problem inte skapar nya problem.

|| *För personer med psykisk ohälsa är personliga kontakter jätteviktiga. Många klarar att göra mycket mer om de har stöd av en person som de har förtroende för.*

3. Rätt att välja och välja bort

Att använda teknik bör alltid vara frivilligt. Användaren bör ha rätt att välja om, hur och när tekniken ska användas, och ha rätt att ändra sig.

II *Jag tror på att prova och backa, prova och backa.
Det är svårt att säga hur något ska kännas!*

Det bör vara möjligt att prova tekniken i vardagen innan man bestämmer sig. Det bör vara lätt att ångra sig och användaren ska känna stöd för sina val. Att ångra sig är inget misslyckande. Det är en naturlig del av en process där användarens behov och vilja väger tyngst.

Oavsett om användaren väljer att fortsätta eller avstår från den teknik som erbjuds, bör det finnas stöd för att fatta egna beslut och känna trygghet i sitt val.

4. Teknik ska gå att förstå

Många som behöver välfärdsteknik kan samtidigt ha svårt att använda teknik. Därför bör tekniken vara enkel, tydlig och begriplig.

För att känna sig trygg och kunna använda teknik på ett bra sätt behöver användaren förstå:

- vad tekniken ska hjälpa till med
- hur man använder den
- vad man ska göra om den inte fungerar.

Användaren behöver stöd för att lära sig tekniken utifrån sina egna förutsättningar. Många behöver en person att fråga, få möjlighet att prova i sin egen takt och kanske gå igenom samma sak flera gånger. Det är en del av processen att göra tekniken begriplig och användbar, inte ett tecken på att man inte klarar av den.

// *Det är först när jag förstår vad tekniken ska göra, som jag kan veta om jag vill använda den.*

Var kan jag få hjälp?

När tekniken inte fungerar, bör det vara tydligt vart man kan vända sig för att få hjälp. Tekniken bör också kunna visa om något är fel. Det är särskilt viktigt för dem som inte kan säga till själva.

Stödet bör vara utformat så att det fungerar och är begripligt för dem som använder tekniken. När tekniken fungerar bra för användaren, fungerar den ofta också bra för den som tillhandahåller den.

5. Teknik ska fungera i vardagen och ska följas upp

För att människor ska kunna vara självständiga och delaktiga behöver tekniken kunna följa med människor i tid och rum. Det betyder att den ska fungera både i och utanför våra hem.

Många som använder välfärdsteknik har redan andra tekniska hjälpmedel. Då behöver dessa tekniker fungera tillsammans. Finns det standarder för hur teknik ska konstrueras, bör de följas.

Ansvar över tid

Den som utvecklar och tillhandahåller teknik har ett långtgående ansvar för att:

- tekniken faktiskt ger de resultat som avses
- tekniken inte skapar nya problem
- följa upp för att se om tekniken fortfarande är rätt
- nya och bättre lösningar söks när det behövs.

Utvärdera hur tekniken fungerar

För att veta om tekniken fungerar bra, behöver både den som utvecklar eller erbjuder tekniken göra regelbundna utvärderingar. Det är viktigt att ta reda på vad som fungerar bra och vad som inte gör det. Därför behöver vi samarbeta med användarna på ett tydligt och kontinuerligt sätt. Samtidigt måste vi förstå att användaren ofta befinner sig i underläge och kan ha svårt att förklara hur tekniken gör nytta eller ställer till problem i vardagen.

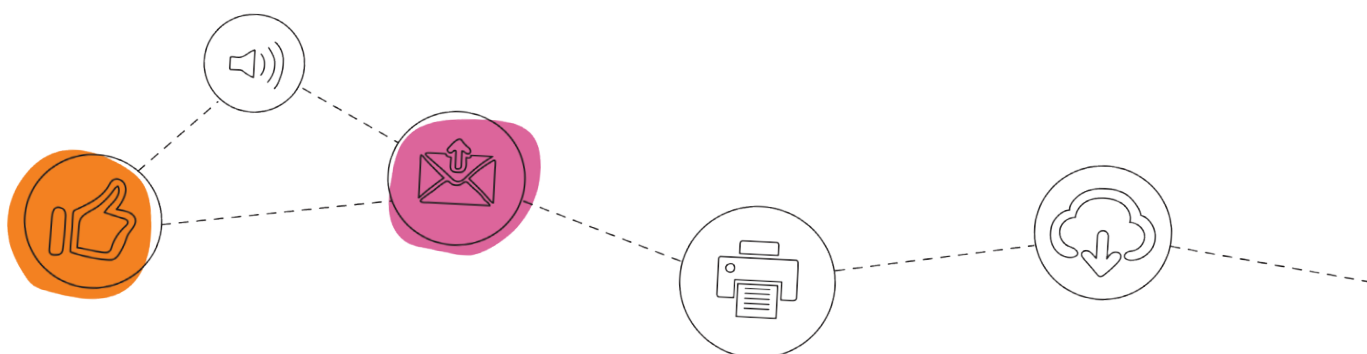
6. Rätt att bestämma om sin egen data

En person som använder teknik som samlar in och delar data ska kunna känna sig trygg med att det sker på ett etisk försvarbart sätt. Det handlar inte om den data som skapas och används för att stödja individen, utan den data som skapas och delas för att användas i ett annat sammanhang.

En etiskt korrekt hantering av användardata uppstår när jag som användare:

- förstår vilken data om mig själv som jag delar
- förstår till vad jag delar data om mig själv
- förstår vem som kan se och använda min data
- får bestämma om data får delas vidare, och i så fall till vem och i vilket syfte
- får ändra mig, om jag inte längre vill dela data som jag tidigare godkänt
- kan rätta till data, om det blivit fel
- kan förstå information om hantering och delning av data
- kan förstå om den som vill använda min data kommer göra det ur kommersiella, eller ideella ändamål.

Detta ställer höga krav på att information om hantering och delning av data är begriplig, även för personer som kan ha svårt att hantera och förstå information. Det ställer också höga krav på att informationen är ärlig och sann.

Se teknik i ett helhetsperspektiv

Människor och teknik bildar en gemensam väv där resultatet ska bli gott både för den som använder tekniken och för den som arbetar med tekniken. Ibland omfattas denna väv också av anhöriga. Ju mer vi kopplar ihop olika delar av samhället, desto mer behöver vi reflektera över hur tekniken samspelar med allt det andra, och hur teknik påverkar våra liv.

” *Det krävs ett förtroende i grunden för att genomföra trygghetsskapande övervakning via välfärdsteknik. Viktigt att det kommer samma hemtjänstperson varje gång. Kommunen och regionen måste jobba mer för detta, för ökat förtroende.*

Viktiga frågor att ställa kan vara:

- Litar vi för mycket eller för lite på att tekniken ska lösa de problem vi identifierat?
- Gör tekniken vardagen enklare eller mer komplicerad?
- Skapar eller förstärker införandet av teknik andra problem, som till exempel att människor blir ensamma?
Hur balanserar vi mellan möjligheter och risker?
- Hur kan vi skapa teknik som både respekterar människans autonomi och självbestämmande och samtidigt skapar möjligheter för andra att hjälpa oss när vi behöver det?

Teknik är aldrig neutral. Tekniken blir vad vi gör den till och den har potential att göra nytta i vårt samhälle och för de människor som behöver den.

Den här guiden vill bidra till att vi reflekterar över hur vi ska utforma och använda tekniken på bästa sätt. Den ger inga färdiga svar. Svaren behöver växa fram i en gemensam diskussion med alla inblandade.

Diskutera etik och teknik!

Denna guide bidrar till en diskussion om de etiska perspektiv som kan vägleda diskussioner om hur människor och teknik ska kunna samverka för att bidra till trygghet, aktivitet, delaktighet och självständighet.

Guiden ger inga färdiga svar, utan ska vara ett stöd för diskussion och reflektion.

Den riktar sig till dig som utvecklar, köper in, arbetar med eller använder välfärdsteknik.

Med stöd från

VINNOVA
Sveriges innovationsmyndighet

 Energimyndigheten

FORMAS

**Strategiska
innovations-
program**